

Edukacja prawna i konstytucyjna w edukacji obywatelskiej liceum i technikum

Cele przedmiotu

Głównym celem podstawy programowej w zakresie przedmiotu edukacja obywatelska jest przygotowanie uczniów do świadomego i odpowiedzialnego zaangażowania obywatelskiego w społeczeństwie demokratycznym.

1. Cel – rozumienie sfery publicznej.

Uczeń rozumie najważniejsze zjawiska oraz procesy społeczne i polityczne, a także zasady nimi rządzące, poddaje je samodzielnej analizie i ocenie, wykorzystując również perspektywę historyczną.

2. Cel – rozumienie oraz poszanowanie wartości i zasad demokracji.

Uczeń rozumie podstawowe zasady i mechanizmy demokratycznego państwa prawa, w tym prawa człowieka, które gwarantuje Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, oraz odnosi te prawa do codziennych sytuacji życiowych, poddaje je analizie i ocenie.

3. Cel – zainteresowanie sferą publiczną i posiadanie własnych opinii.

Uczeń interesuje się wybranymi obszarami rzeczywistości społeczno-politycznej, formułuje i uzasadnia opinie w sprawach publicznych w oparciu o wartości (własne i społecznie uznane) i sprawdzone informacje.

4. Cel – poszanowanie opinii innych osób.

Uczeń rozumie i szanuje perspektywę oraz opinie innych osób, rozpoznaje kwestie kontrowersyjne lub sporne, prezentuje własne zdanie z szacunkiem do odmiennych opinii i w dialogu poszukuje porozumienia.

5. Cel – zaangażowanie obywatelskie.

Uczeń identyfikuje problemy społeczne i poszukuje ich rozwiązań, angażuje się indywidualnie lub we współpracy z innymi w działania na rzecz dobra wspólnego i ojczyzny.

6. Cel – wpływanie na władze publiczne i **interakcje państwo – obywatel.**

Uczeń potrafi załatwiać wybrane sprawy urzędowe i podejmować działania w interakcji z państwem; rozumie mechanizmy i formy uczestnictwa obywatelskiego i je odpowiedzialnie wykorzystuje.

Trzy komponenty przedmiotu edukacja obywatelska

Proces uczenia się i nauczania w edukacji obywatelskiej obejmuje trzy równoważne elementy:

- zdobywanie wiedzy i umiejętności opisanych w wymaganiach szczegółowych,
- działania obywatelskie,
- projekty edukacyjne.

Wymagania szczegółowe w zakresie wiedzy i umiejętności

Nauczyciel realizuje w pracy z uczniami wszystkie wymagania obligatoryjne oraz przynajmniej jedno wymagania fakultatywne z każdego z siedmiu działów podstawy programowej.

Dział I. Ja i społeczeństwo

Wymagania obligatoryjne (5)

1) wyjaśnia, czym jest patriotyzm; formułuje opinię o różnych formach i sposobach wyrażania identyfikacji z ojczyzną i troski o ojczyznę; **rozważa, co to znaczy być dobrym obywatelem** (w przeszłości i obecnie);

3) opisuje dynamikę relacji grupowych i międzygrupowych, w tym zjawiska konformizmu i nonkonformizmu, oraz powstawanie podziałów my – oni; **rozpoznaje przykłady ksenofobii, stereotypów i uprzedzeń oraz dyskryminacji, w tym mowy nienawiści, a także reaguje na ich przejawy w swoim otoczeniu;**

Wymagania fakultatywne (przynajmniej 1 z 7)

2) analizuje zagadnienia budzące spory w społeczeństwie polskim, a także formułuje opinię w jednej z kontrowersyjnych kwestii i podejmuje w tej sprawie dialog;

Dział II. Szkoła jako wspólnota

Wymagania obligatoryjne (3)

1) opisuje **znaczenie szkolnych reguł określonych w statucie lub innych dokumentach wewnątrzszkolnych oraz prawa i obowiązki uczniowskie**, zna ich źródła i uzasadnienie, reaguje w sytuacjach naruszenia reguł;

3) opisuje **ideę samorządności uczniowskiej**, w tym samorząd klasowy, szkolny i radę szkoły; analizuje **mechanizmy włączania uczniów w decydowanie o sprawach szkoły**, a także wykorzystuje samodzielnie lub w grupie wybrany mechanizm.

Wymagania fakultatywne (przynajmniej 1 z 3)

1) analizuje **regulamin samorządu uczniowskiego lub inny wewnątrzszkolny regulamin**, a także ocenia jego regulacje i proponuje zmiany, jeśli są konieczne;

2) analizuje **podstawowe aspekty funkcjonowania systemu oświaty**, w tym finansowanie szkół, tworzenie programów nauczania; wyjaśnia znaczenie **obowiązku szkolnego i obowiązku nauki**, a także formułuje opinię w tej sprawie i podejmuje dyskusję;

3) wyjaśnia, czym są **mediacje** i kiedy mogą być stosowane; wymienia korzyści wynikające z wykorzystania mediacji w konfliktach rówieśniczych i szkolnych; gdy jest to możliwe, w sytuacjach spornych odwołuje się do mediacji.

Dział III. Społeczność lokalna i regionalna

Wymagania obligatoryjne (6)

- 2) porównuje zadania i kompetencje poszczególnych szczebli samorządu terytorialnego, w tym jednostek pomocniczych gminy, oraz ich wpływ na własne życie i życie społeczności; **wyjaśnia znaczenie samorządności i pomocniczości**;
- 3) opisuje **sposoby podejmowania decyzji przez organy władz wykonawczych i uchwałodawczych jednostek samorządu** terytorialnego; identyfikuje **mechanizmy udziału mieszkańców w procesach decyzyjnych** i wykorzystuje wybrany mechanizm;
- 6) jest przygotowany do **załatwienia podstawowych spraw urzędowych** ważnych dla młodych obywateli; wypełnia wybrany formularz lub wniosek.

Dział IV. Demokracja i prawo

Wymagania obligatoryjne (9)

- 1) na przykładzie Polski po 1945 r. charakteryzuje ustrój totalitarny i autorytarny oraz odróżnia je od demokracji; **analizuje i ocenia polityczne, społeczne, ekonomiczne i obyczajowe konsekwencje autokratycznych sposobów rządzenia dla jednostki**;
- 3) korzystając z Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, wyjaśnia **podstawowe wartości i zasady demokratycznego państwa prawa** oraz analizuje je i wyraża opinię o ich wpływie na codzienne życie obywateli; porównuje demokrację większościową i konstytucyjną;
- 4) identyfikuje i opisuje współczesne **zagrożenia dla demokracji**, wyjaśnia znaczenie **inicjatyw, które im przeciwdziałają**, oraz formułuje opinię o ich skuteczności;
- 5) wyjaśnia **znaczenie wyborów w systemie demokratycznym**; wskazuje główne **zasady prawa wyborczego** na przykładzie Polski i argumentuje na rzecz **świadomego udziału w głosowaniu**;
- 6) opisuje **cechy dobrego prawa** i na przykładzie wybranych problemów prawnych wyjaśnia znaczenie najważniejszych dla młodzieży i młodych dorosłych **instytucji prawa cywilnego i rodzinnego** oraz odnajduje informacje o **nieodpłatnej pomocy prawnej**;
- 7) identyfikuje **podstawowe prawa człowieka i obywatela**, wyjaśnia ich znaczenie w relacji obywatel – państwo; analizuje informacje i formułuje opinię w **wybranej kontrowersyjnej sprawie dotyczącej praw człowieka**;
- 8) rozpoznaje **przypadki łamania praw człowieka i obywatela**, potrafi **zgłosić ich naruszenie** oraz **wykorzystać inne sposoby ochrony tych praw**, w tym przez kontakt z organami państwowymi i międzynarodowymi powołanymi w tym celu;
- 9) rozróżnia **pracę wykonywaną na podstawie stosunku pracy** (umowa o pracę), **pracę wykonywaną na podstawie innego stosunku prawnego stanowiącego podstawę świadczenia pracy lub usług** (umowy cywilnoprawne), **wolontariat, staż i praktyki**, a także identyfikuje prawa i obowiązki osoby związanej takimi umowami oraz sposoby ochrony tych praw, w tym za pośrednictwem związków zawodowych.

Wymagania fakultatywne (przynajmniej 1 z 6)

- 2) wyjaśnia ideę **hierarchii źródeł prawa w systemie prawnym Rzeczypospolitej Polskiej** (którymi są m.in. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, ratyfikowane umowy międzynarodowe, ustawy i rozporządzenia) oraz potrafi wyszukać obowiązujący wybrany akt normatywny;

- 3) opisuje własne **prawa i obowiązki w relacji z instytucjami publicznymi i funkcjonariuszami publicznymi** (np. policją, prokuraturą, sądem) oraz potrafi bronić tych praw w sytuacji ich naruszenia;
- 4) na wybranych przykładach wyjaśnia **najważniejsze instytucje prawa karnego**, identyfikuje i analizuje prawa przysługujące obywatelowi w sprawie karnej;
- 5) wskazuje podstawowe **sposoby ochrony własnych danych osobowych** oraz wyjaśnia **formy naruszania dóbr osobistych**, szczególnie w Internecie; potrafi zgłosić naruszenie dóbr osobistych;
- 6) wyjaśnia podstawowe **regulacje prawne dotyczące ruchu drogowego** w zakresie poruszania się hulajnogą elektryczną, rowerem, urządzeniem transportu osobistego i urządzeniami wspomagającymi ruch, a także potrafi zastosować te regulacje w praktyce.

Dział V. Polska – władza, świat polityki i sfera publiczna

Wymagania obligatoryjne (13)

- 1) na przykładzie wybranej ustawy **przedstawia przebieg procesu legislacyjnego** w Polsce; wyjaśnia możliwe **konwencjonalne i niekonwencjonalne formy zaangażowania obywatela** w proces stanowienia prawa oraz w miarę możliwości z nich korzysta;
- 2) opisuje najważniejsze **kompetencje i strukturę władzy ustawodawczej** w Rzeczypospolitej Polskiej; analizuje porządek dzienny wybranego posiedzenia Sejmu i Senatu; wyszukuje informacje o wybranym parlamentarzysty ze swojego okręgu i jego aktywności politycznej;
- 3) opisuje najważniejsze **kompetencje i pozycję ustrojową Prezydenta** Rzeczypospolitej Polskiej oraz analizuje wybrane działania przez niego podejmowane, a także formułuje opinię w ich sprawie i poddaje ją dyskusji;
- 4) opisuje **kompetencje Rady Ministrów oraz rolę służby cywilnej**; analizuje bieżące działania wybranego ministerstwa oraz formułuje opinię w ich sprawie i poddaje ją dyskusji;
- 5) opisuje **strukturę władzy sądowniczej** (Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne i sądy wojskowe, Trybunał Konstytucyjny i Trybunał Stanu) i wyjaśnia jej **funkcje oraz znaczenie dla obywatela**;
- 6) na przykładzie ustroju III Rzeczypospolitej Polskiej **uzasadnia znaczenie podziału i równowagi władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej** dla demokratycznego charakteru państwa; na wybranym przykładzie **omawia kontrowersje** związane z trójpodziałem władzy, przytaczając argumenty różnych stron sporu;
- 9) wyjaśnia znaczenie **przejrzystości życia publicznego i działanie mechanizmów kontroli obywatelskiej** mającej przeciwdziałać zjawiskom patologii lokalnych władz publicznych (np. nepotyzm, korupcja, klientelizm); w miarę możliwości stosuje wybrane narzędzia kontroli obywatelskiej (np. dostęp do informacji publicznej);

Wymagania fakultatywne (przynajmniej 1 z 7)

- 3) na przykładzie wybranego problemu analizuje **przejawy i skutki polaryzacji społecznej i politycznej** oraz formułuje w tej sprawie opinię;
- 6) wie, czym jest **e-administracja**, podaje przykłady spraw obywatelskich, które można załatwić zdalnie, i potrafi to zrobić;

Dział VI. Polska w Europie

Wymagania obligatoryjne (4)

1) opisuje genezę powstania Unii Europejskiej, rozpoznaje jej główne instytucje (Radę Europejską, Radę Unii Europejskiej, Komisję Europejską, Parlament Europejski oraz **Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej**) i opisuje udział Polski w procesach decyzyjnych w Unii Europejskiej;

Wymagania fakultatywne (przynajmniej 1 z 3)

2) wyjaśnia **dostępne obywatelom sposoby wpływania na politykę Unii Europejskiej, w tym europejską inicjatywę obywatelską**, i w miarę możliwości wykorzystuje wybrane z nich;

Dział VII. Świat globalnych zależności

Wymagania obligatoryjne (5)

brak

Wymagania fakultatywne (przynajmniej 1 z 6)

5) opisuje zadania przedstawicielstw dyplomatycznych Rzeczypospolitej Polskiej, wyszukuje o nich informacje oraz potrafi korzystać z pomocy służb konsularnych podczas przygotowań do wyjazdu i w czasie pobytu za granicą;

Działania obywatelskie

Działania obywatelskie są sposobem nabywania praktycznych umiejętności obywatelskich oraz rozwijania postaw patriotycznych i sprawczości. Uczeń w ramach przedmiotu edukacja obywatelska (samodzielnie lub zespołowo) podejmuje **przynajmniej cztery** działania obywatelskie w formie:

- 1) **aktywnego uczestnictwa w debacie** na wybrany temat społeczny, prezentowania własnego zdania, które uzasadnia i którego broni, oraz podejmowania dialogu z osobami o odmiennych poglądach;
- 2) aktywnego udziału w spotkaniu z przedstawicielami organów władzy publicznej, w ramach którego zadaje pytania dotyczące kompetencji tych organów;
- 3) aktywnego uczestnictwa w przygotowaniu obchodów rocznicy ważnego wydarzenia historycznego (nieorganizowanego w ramach działalności szkoły) lub w innych obchodach;
- 4) **sformułowania i opublikowania własnej opinii w ważnej dla siebie sprawie publicznej** w lokalnych lub szkolnych mediach z poszanowaniem poglądów innych i z poszanowaniem demokratycznego porządku prawnego;
- 5) zorganizowania kampanii społecznej lub zbiórki na wybrany przez siebie cel, w ramach której zachęca do udziału w niej innych ludzi lub instytucje;
- 6) nawiązania współpracy jako wolontariusz z lokalną organizacją społeczną lub instytucją publiczną w celu wsparcia realizacji jej celów statutowych, po czym przedstawienia na forum klasy efektów swojego zaangażowania;
- 7) napisania wniosku o dofinansowanie projektu w ramach szkolnego lub lokalnego budżetu partycypacyjnego lub innego wniosku o wsparcie finansowe;
- 8) **napisania i wysłania (opublikowania) petycji, listu lub listu otwartego** do przedstawicieli władz publicznych w ważnej dla niego sprawie;
- 9) kandydowania w klasowych lub szkolnych wyborach, w tym prowadzenia kampanii wyborczej;

- 10) **przygotowania dokumentów koniecznych do zgłoszenia zgromadzenia** (protestu lub pikiety);
- 11) **wypełnienia wniosku o wydanie dowodu osobistego, paszportu lub innego dokumentu;**
- 12) dokonania analizy programu wyborczego oraz kampanii wybranej partii lub kandydata;
- 13) **uczestnictwa w konsultacjach społecznych** na wybrany temat **lub w wysłuchaniu publicznym**, w ramach których formułuje własną opinię i przekazuje ją odpowiednim władzom;
- 14) **przeprowadzenia sondy** szkolnej lub ulicznej na wybrany temat, a następnie zaprezentowania jej wyników;
- 15) przeprowadzenia i udokumentowania wywiadu ze świadkiem historii najnowszej (np. kombatanterem) lub inną ważną postacią lokalną;
- 16) udziału w **symulacji obrad organów władz publicznych lub organów organizacji międzynarodowej;**
- 17) zorganizowania **udziału w rozprawie sądowej** w charakterze publiczności;
- 18) przeprowadzenia **analizy dostępności wybranej przestrzeni**, usługi lub produktu dla osób z niepełnosprawnościami.

Uczeń może podjąć za zgodą nauczyciela inne praktyczne działania obywatelskie wymagające podobnego zaangażowania. Przed podjęciem każdego działania uczeń ustala jego temat z nauczycielem.

Projekty edukacyjne

Wszyscy uczniowie, pracując w małych grupach (od 3 do 5 osób), zrealizują w toku nauki przedmiotu przynajmniej jeden grupowy projekt edukacyjny na wybrany przez siebie temat zgodny z tematyką przedmiotu. Projekt może mieć charakter badawczy lub społeczny.

- Celem projektu badawczego jest znalezienie odpowiedzi na pytania badawcze przy wykorzystaniu przynajmniej 3 uzupełniających się źródeł informacji.
- Celem projektu społecznego jest rozwiązanie wybranego problemu społecznego na poziomie klasy, szkoły, społeczności lokalnej lub przyczynienie się do rozwiązania innego, większego problemu społecznego.